

יינה של תורה

'גדולתו' של עשו - הכובש את יצרו

יבאר דכל בחינה בעבודת ה' אצל ה'בנים' היא לנו מהאבות, וגם עבודת התשובה וכיבוש היצר בכלל זה, כי עבודה זו ירושה היא לנו מהקשר התמידי של האבות עם הקב"ה שלא הפסיק לרגע, ומזה באה הכוח להתקשר לה' בכל עת, גם כשיש לו משיכה לרע ואפי' כשעבר עבירות ר"ל

א.

יקשה איך הי' עשו 'גדול' ברוחניות כאשר הי' לו משיכה לעבודה זרה ר"ל

על הפסוק בפרשתנו 'ויגדלו הנערים' איתא בזוהר הק' (פרשתנו קלח, סע"ב) 'ויגדלו הנערים, סטרא דאברהם גרים לון לאתגדלא וזכותיה סייע לון, הוא הוה מחנך לון במצות דכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' לאסגאה יעקב ועשו".

[תרגום ללה"ק: ויגדלו הנערים, צד של אברהם גרם להם להתגדל, וזכותו עזרה להם, הוא הי' מחנכם במצוות . . לרבות יעקב ועשו].

מדברים אלו משמע שהזהר הק' מפרש שכוונת הכתוב 'ויגדלו הנערים' היא לא רק לכך שיעקב ועשו גדלו בשנים, אלא גם לגדלות ברוחניות. וכן משמע גם ממה דאיתא בילקוט שמעוני (יהושע רמז כג): 'ויגדלו הנערים . . עשו הי' בכלל, אלא שקלקל במעשו".

וצריך ביאור היאך יתאימו הדברים עם מה דאיתא במדרש עה"פ (פרשתנו כה, כב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה" שעוד בהיותם במעי אמם נמשך עשו לבית עבודה זרה (בראשית רבה פס"ג, ו. ובפרש"י עה"כ), דכיצד ניתן לומר על עשו שמעיקרו הי' צדיק וגדול ברוחניות ורק לאחמ"כ "קלקל במעשו", בעוד שכבר בהיותו במעי אמו קודם לידתו מצינו שנמשך לעבודה זרה.

לקראת שבת

י

וצריכים לומר שסוד גדול יש במה שעוד בהיותו במעי אמו נמשך עשו לעבודה זרה, שלא הי' זה ענין שלילי, כ"א אדרבה הי' טמון בזה ענין נעלה עד מאוד, ורק שלאחר לידתו וגדלותו קלקל במעשיו ונהי' לעשו הרשע.

ומוכרחים אנו לומר כן, שהרי הניחא מה שבגדלותו של עשו "קלקל במעשיו", זה מובן, שהרי לכל אדם ניתנה האפשריות לבחור ברע, כמ"ש (ניצבים ל, טו) "נתתי לפניך . . את החיים ואת המוות את הטוב ואת הרע", אך היאך ייתכן לומר שעוד קודם לידתו של עשו, עוד בהיותו במעי רבקה אמנו יהי' אצלו משיכה לעבודה זרה, בעוד ברור ופשוט הדבר שבניהם של האבות הקדושים נולדו בקדושה וטהרה עצומה, וא"כ מניין בא לבנם של יצחק ורבקה (עוד טרם שנולד) משיכה לעניין של עבודה זרה?

אלא שמוכרחים אנו לומר (כנ"ל) דבזה שנמשך עשו לעבודה זרה הי' עניין נעלה וחיובי מצ"ע, וגם לאחר שנולד עשו נתחנך ע"י אברהם אבינו לקיום המצוות ונתגדל ברוחניות (כדאיתא בזהר הנ"ל), ורק שלאחמ"כ קלקל עשו במעשיו ויצא לתרבות רעה.

וכדיוק הידוע (ראה לקו"ת ואתחנן ה, א. שה"ש ט, ד. ועוד) בלשון חז"ל (פסחים נו, א) "יצחק שיצא ממנו עשו". שהפ' הפשוט בזה הוא שעשו נולד מיצחק אבינו, אך התוכן הפנימי בזה הוא שעשו הרשע מעיקרו הי' בתחומו של יצחק אבינו, אלא שאח"כ יצא ונפרד מתחומו של יצחק.

ונמצא, שלא זו בלבד שבהיותו בבטן אמו לא הי' אצל עשו ענין שלילי ח"ו בהיותו בנם של יצחק ורבקה, כ"א גם לאחר שנולד נתחנך עשו אצל אברהם אבינו לקיום מצוות ה' בפועל, והוא הי' בכלל "ויגדלו הנערים", ורק שלאחמ"כ בחר ברע וקלקל במעשיו.

אלא שעדיין יוקשה האיך ניתן באמת לבאר באופן חיובי את המשיכה של עשו לעבודה זרה עוד בהיותו בבטן אמו, וכפי שיתבאר לקמן.

*

ב.

"מעשה אבות סימן לבנים"

ידוע המאמר "מעשה אבות סימן לבנים" (מיוסד על דברי חז"ל תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. וראה לשון הרמב"ן בראשית יב, ו' "כל מה שאירע לאבות סימן לבנים"). ובספרי חסידות מבואר אשר פירוש הדברים הוא שהאבות הקדושים המשיכו ע"י מעשיהם כוחות מיוחדים לבניהם אחריהם שיוכלו גם הם לעבוד את השי"ת (ראה תורת חיים לאדמו"ר האמצעי נ"ע פ' לך לך פג, ג ואילך. ועוד).

ומובן א"כ, שכל ענין וענין שישנו בעבודת ה' אצל בני ישראל, הנה היכולת והכח לעבוד עבודה זו באים מכך שהי' מעין אותה העבודה אצל האבות הקדושים, והם הורישו ונתנו לכאו"א מישראל את הכח שיוכל גם הוא לקיים ענין זה.

לקראת שבת

יא

והנה, בכללות יש בעבודת ה' ב' סוגי עבודה המוגדרים בלשון הרמב"ם (שמונה פרקים פ"ז) – "החסיד המעולה" ו"הכובש את יצרו", דיש מי שכל עניין עבודתו אינה אלא להתעלות בקדושה ממדרגה למדרגה, שהוא אינו מתאוה אלא לטוב, ואין לו כל משיכה לרע (הוא החסיד המעולה), אך יש מי ש"מתאוה אל הפעולות הרעות . . . וכבוש את יצרו", היינו שעבודתו היא להתמודד עם יצרו הרע לכובשו ולנצחו, והם ב' דרכים שונות בעבודת הבורא ית'.

ועפ"ז צריך ביאור, דזה ברור שעבודת "החסיד המעולה" לכל סוגי ודרגותי' ניתן למצוא אצל האבות הקדושים, שמעבודתם ניתן הכח לבניהם שיהי' אצלם גם כן סדר עבודה זה, אך מי שעבודתו היא עבודת "הכובש את יצרו", מניין יקבל הוא כח לעבודתו, שהרי אצל האבות הקדושים לא הי' בנמצא איזה ענין של משיכה לרע שהיו צריכים להתגבר ע"כ, וכל עבודתם היתה רק התעלות מדרגה לדרגה בקדושה גופא.

וכמו דאיתא במדרש (בראשית רבה פמ"ז, ו. פפ"ב, ז) על האבות הקדושים ש"האבות הן הן המרכבה", ובספר התניא (פכ"ג) מבואר פירוש הדברים ש"כל אבריהם כולם . . . (ו)לא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם". והיינו, שבמשך כל ימי חיי האבות היו כל אבריהם וכוחותיהם מוקדשים לקיים רצון הקב"ה לבדו, ולא הי' אצלם רצון זר ח"ו.

וא"כ היאך ניתן לומר שהי' בעבודת האבות איזה ענין של התגברות על רע, בעוד שלא להם כל שייכות לרע, בהיות כל מציאותם ורצונם רק לעשות ולקיים רצון הקב"ה.

וביותר יוקשה בענין התשובה על העבירות. דהנה, "הכובש את יצרו" אף שנמשך הוא לרע, הנה לפועל אינו נכשל בעבירות, שהרי הוא מתגבר על משיכתו וכובש את יצרו, אך עבודת התשובה באה על עשיית עבירות בפועל, ומניין באים הכוחות על עבודה זו, בעוד ברור שאצל האבות לא הי' שייך כלל עניין של עבירה ותשובה על העבירה?

ג.

תשובה וכיבוש היצר מראה על קשר חזק עם הקב"ה הקיים בכל עת ומצב

והביאור בזה הוא אשר ההתגברות על היצר, וכן עבודת התשובה לשוב אל ה', עניינם הוא גילוי של הקשר האמיץ והחזק שבין הקב"ה לבני ישראל.

דכש בא לידי איש מישראל איזה דבר עבירה, והוא מתאוה לזה ביותר, הנה הדרך להתגבר על תאוותו זו היא שיתבונן בזה, אשר ככל שתהי' ההתאוות לדבר הרע חזקה, הנה הקשר שלו להקב"ה הוא בעל תוקף גדול יותר באין ערוך, ובאם יעורר את הקשר להקב"ה יצליח להתגבר על תאוותו הרעה.

ועד"ז הוא בענין התשובה על העבירה, שענין התשובה היא שמעורר האדם בליבו את הקשר החזק שיש לו להקב"ה, ובזה יש לו כח לשוב בתשובה, דאע"פ שנפל רח"ל בעבירה, הנה הקשר

לקראת שבת

הפנימי שלו עם הקב"ה הוא בתוקף ובחזק כל-כך שיכול הוא להתגבר על נפילתו, להתחרט על מעשהו ולשוב אל ה' בתשובה שלימה.

ונמצא שאצל 'הכובש את יצרו' וה'בעל תשובה' הכוח שיש להם להתגבר על הרע הוא מצד הקשר האמיץ והחזק להקב"ה שיש בפנימיות הנפש, אשר קשר זה א"א לנתק, ובכל מצב שנמצא האדם ה"ה יכול לעורר קשר זה ולגלותו.

ובזה יובן היכן הוא ה"מעשה אבות סימן לבנים" בנוגע לענינים אלו של ההתגברות על הרע.

דאף שפשוט שהאבות הקדושים לא הי' להם כל רע פנימי שהיו צריכים להתגבר עליו, אך כיון שענין ההתגברות על הרע עניינו הוא מה שהאדם מגלה את התוקף והחזק של הקשר שלו עם הקב"ה, שקיים אצלו באופן תמידי, הנה זה מקבלים מהאבות הקדושים, דלהיותם בבחינת "מרכבה" להקב"ה, שהיו בטלים ומבוטלים קמי' מלכא קדישא בכל עת וזמן, ובכל רגע היו קשורים להקב"ה בקשר אמיץ וחזק, הנה זה הגורם שאצל בניהם אחריהם יהי' להם ג"כ בפנימיות לבבם קשר אמיץ וחזק עם הקב"ה שלא ייתכן שום הפסק בקשר זה, ומכאן היכולת של כל יהודי להתגבר על יצרו, ולשוב בתשובה שלימה.

[ובאמת שגם תכונת ההתגברות על הרע עצמה מצינו אצל האבות, דאף שלא הי' שייך אצלם עניין של רע (לא מיבעי במעשה עבירה, כ"א שאפי' לא נמשכו לרע), הנה הי' עליהם להתגבר על הקשיים שהי' להם מצד סביבתם הרעה.

ואף שאצל בניהם אחריהם ההתגברות היא על רע שבתוכם, ואילו אצל האבות הוא ההתגברות על הרע שבא מבחוץ, הנה סיבת ההתגברות היא שווה – הקשר האמיץ עם הקב"ה, שהוא הגורם שיכלו האבות להתגבר על כל מניעה מבחוץ, ומהאבות נמשכו הכוחות לבניהם אחריהם להתגבר על הרע הפנימי שלהם].

*

ד.

המשיכה שהי' אצל עשו לע"ז הי' כדי שיכבוש את יצרו

ובדרך זו נבין גם את עניין המשיכה של עשו לעבודה זרה עוד בהיותו במעי אמו, די ש לומר שכיון שהיו אצל האבות ב' ענייני (סוגי) עבודה הנזכרים, הן עבודה דהתעלות מדרגה לדרגה בקדושה גופא (שממנה הכח לעבודת "החסיד המעולה") והן עבודת ההתגברות על הרע שסביבם בהיותם בטלים להשי"ת מכל וכל בכל עת (שממנה הכח לעבודת "הכובש את יצרו" ולעבודת התשובה), כך גם תולדותיהם התחלקו לב' אופני עבודה אלו.

דיעקב הי' "איש תם יושב אוהלים" – בבחינת "החסיד המעולה", ועשו הי' "איש ציד וגו'" – בהתאם לעבודת "הכובש את יצרו". והתחלקות זו התחילה אצלם עוד בהיותם במעי אמן

לקראת שבת

(“ויתרוצצו הבנים בקרבה”). והיינו, דוזה שעשו עוד בהיותו במעי אמו ואח”כ בלידתו הי’ לו בטבעו משיכה לעבודה זרה, זה הי’ אצלו בירושה מיצחק אביו, שהוריש לו את דרך העבודה של ההתגברות על הרע, וזה גרם לו להמשך לעבודה זרה בכדי שיוכל להתגבר על יצרו.

אלא שכשגדל, להיותו בעל בחירה, קלקל במעשיו ותמורת ניצול טבעו (להמשך לרע) להתגבר על הרע, ניצלו להרע בפועל ממש, ויצא לתרבות רעה.

ובזה יובן המובא בזהר הק’ (ובילקוט) שהכוונה בפסוק “ויגדלו הנערים” הוא להתגדלותם ברוחניות של יעקב ועשו. שהכוונה בזה היא גם בנוגע להתגדלות בחייו של עשו, שאברהם אבינו (אשר הוא נצטווה “יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו את דרך ה’”) חנכו לשמור על רצון ה’ בפועל ולהתגבר על יצרו, ורק שאח”כ קלקל עשו במעשיו.

ה.

‘עשו הרשע’ לעומת ‘עשו האמור בפרשה’

ויש ללמוד הוראה בעבודת ה’ מפרשה זו, שצריך כאו”א מישראל לידע, שלא די לו בעבודתו של יעקב אבינו, שהי’ איש תם יושב אוהלים, כ”א שיש לילך גם בדרכו של “עשו” (כפי שהוא “תולדות” של יצחק אבינו) – לכבוש את יצרו, וכן לחפש בענייני העולם ענינים הדורשים תיקון ובידור וכיו”ב, ולהתעסק עמהם.

דכשם שעשו בהיותו במעי אמו חיפש ונמשך אחר העבודה זרה על מנת להתגבר על יצרו ולהתעלות במעלת העבודה ד”הכובש את יצרו”, כן צריך כאו”א מישראל, שמלבד ההתהלכות בדרכו של יעקב שהי’ “איש תם יושב אוהלים”, והתמסר ללימוד התורה בתמימות ובשלימות, צריך ליצא גם לשדה ולהתגבר על יצרו, וכך יהי’ “איש ציד” הכובש את ענייני עוה”ז הגשמי ועושה מהם דירה ומשכן לקדושת השי”ת.

ורמזי יפה יש לזה מלשון רש”י בפירושו עה”פ “ואלה תולדות יצחק” – שכ’ “יעקב ועשו האמורים בפרשה”, היינו שמובן שאין הכוונה ללמוד ח”ו מרשעותו של עשו כפי שקלקל במעשיו (וכפי שהוא בפשטות הכתוב “יודע ציד וגו’”), כ”א ללמוד מעשו כפי שהוא “תולדות יצחק”, והוא “עשו האמור בפרשה” – היינו, כפי שהתורה רואה את מציאותו ועניינו של עשו, שהמשיכה לענייני רע מנוצלת על ידו לכיבוש יצרו, ולא ח”ו לילך אחר תאוותו.

